

สรุปปัญหา

โลกดลามาแล้วในคอนลั่ว วิทยานิพนธ์เรื่องเน้นความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงปัญหาที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่ เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาล ว่าสาเหตุที่แท้จริงของการที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่ เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองในรูปแบบสุขาภิบาลนี้ จะมีมูลเหตุเนื่องมาจากตัวประชาชนเองที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะปกครองตนเอง เป็นประการสำคัญ หรือจะมีมูลเหตุเนื่องมาจากการจัดรูปแบบการปกครองของสุขาภิบาลในขณะนี้ ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้ผู้เขียนได้เคาะสุขาภิบาล หุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นที่ทำการศึกษาวิจัย โดยพิจารณาถึงประสิทธิภาพของประชาชนในการจัดการปกครองตนเอง วิวัฒนาการของการปกครองรูปสุขาภิบาล วัตถุประสงค์ของการจัดให้มีสุขาภิบาล องค์ประกอบของสุขาภิบาลและพฤติกรรมของกรมการสุขาภิบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ในการกำหนดนโยบายและบริหารงานของสุขาภิบาล ตลอดจนหน้าที่และพฤติกรรมกรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตสุขาภิบาลหุทไธสง ซึ่งจากการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาว่าประชาชนจะเข้ามาหรือไม่ เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบสุขาภิบาลที่ใดกระหำมาแล้วนั้น ขอสรุปผลความวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ คือ

ประการที่หนึ่ง ปัญหาที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่ เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองแบบสุขาภิบาลนั้น สาเหตุที่แท้จริงเนื่องมาจากตัวประชาชนเองที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะปกครองตนเองเป็นประการสำคัญ จากการศึกษาได้พบว่าประชาชนในเขตสุขาภิบาลหุทไธสงขาดการเรียนรู้ทางการเมือง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและหน้าที่ เพราะปรากฏว่าประชาชน ๘๖.๓๓ % ไม่ทราบว่าคณะรัฐมนตรีหรือว่ามีสิทธิอะไรบ้าง และอีก ๙๕.๖๗ % ไม่ทราบว่าคณะรัฐมนตรีอย่างไร ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครอง ไม่เคยได้ยินคำว่า "ประชาธิปไตย" มาก่อนเลย มีจำนวนถึง ๖๔.๖๗ % และประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจผิดคิดว่าหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการปกครองแบบสุขาภิบาล ซึ่งเป็นหน่วยงาน

ทางการปกครองที่ถูกต้องและใกล้ชิดกับคนมากที่สุด ยิ่งกว่านั้นในเรื่องการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาจับตาดูหรือมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ในเขตสุขาภิบาลพุทไธสงยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งดีพอ มีประชาชนถึง ๔๘% ไม่เคยไปใช้สิทธิมาก่อนเลย และแม้ผู้ที่เคยไปใช้สิทธิมาก่อน กลับเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่ามีผลกระทบกระเทือนใกล้ชิดกับคนมากกว่าการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ประชาชนสนใจและเคยไปใช้สิทธิเลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาลน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีทัศนคติต่อการแต่งตั้งว่ามีประโยชน์กว่าการเลือกตั้ง ซึ่งนับว่าเป็นทัศนคติที่ขัดต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย และการปกครองท้องถิ่นที่ตนเอง ในเรื่องการนส่งออกเพื่อรักษาผลประโยชน์กับการนส่งความคิดเห็นเพื่อใหญ่บริหารรับรู้นและนำไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประชาชนที่มีความรับผิดชอบ (Responsible citizen) ที่นส่งให้เห็นถึงทัศนคติและความสนใจของประชาชนหรือบทบาทของประชาชนที่จะเข้าควบคุมหรือมีส่วนร่วมในการปกครองนั้น ก็ปรากฏว่ากลุ่มผลประโยชน์ที่แท้จริงหรือกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์นั้นยังไม่ได้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวสุขาภิบาลพุทไธสง สมาคมหรือกลุ่มที่มีส่วนใกล้ชิดและประชาชนได้ยื่นใ้คงอยู่เสมือนมีส่วนในอยู่ ๘๖.๐๘% เป็นสมาคมหม้อสำซึ่งมีลักษณะเป็นสมาคมเกี่ยวกับการบันเทิงโดยเฉพาะ สภากรรมการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งเท่าที่เคยปรากฏขึ้นในหมู่ประชาชนชาวสุขาภิบาลพุทไธสงนั้น เป็นการรวมกลุ่มความความทองการหรือการชอรองของทางราชการ เป็นครั้งคราว ซึ่งไม่ถือว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ การนส่งออกเพื่อรักษาผลประโยชน์ที่ประชาชนอาจดำเนินการได้ที่สำคัญคือ การรอนเรียนนั้น ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ ๔๔.๓๓% ไม่เคยดำเนินการรอนเรียนในเรื่องอะไรมาก่อนเลย และ ๔๔.๓๓% ไม่เคยสนใจดูถึงเรื่องงานของสุขาภิบาล ๕๕.๓๓% ไม่เคยเสนอหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานของสุขาภิบาลขอเจ้าหน้าที่หรือกรรมการสุขาภิบาล ซึ่งเป็นเรื่องชี้ให้เห็นว่าการที่ประชาชนไม่เคยมีเรื่องรอนเรียนเกี่ยวกับงานของสุขาภิบาลนั้น จึงไม่ใช่แค่เหตุของความไม่รู้ไม่เข้าใจในระบบสุขาภิบาลเท่านั้น ยังเป็นเพราะเหตุที่ประชาชนไม่สนใจต่อกิจการของสุขาภิบาลอีกด้วย

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่ามูลเหตุที่ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นใน

รูปแบบสู่ชาตินั้น สาเหตุที่แท้จริงเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในการปกครองตนเองของประชาชนเป็นประการสำคัญที่สุด

ประการที่สอง การที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองแบบสู่ชาตินั้น ไม่ใช่เหตุเนื่องมาจากการจัดรูปแบบการปกครองของสู่ชาติในขณะนี้ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเป็นประการสำคัญ แต่สาเหตุที่แท้จริงเนื่องมาจากความไม่เข้าใจของประชาชนในการปกครองตนเอง ดังที่โลกอาจมาแล้วในประการแรก ทั้งนี้เพราะว่าจริงอยู่กฎหมายจะยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควรก็ตาม แต่เท่าที่ใดศึกษามาพบว่าประชาชนยังไม่พร้อมที่จะเข้าไปมีบทบาทในการปกครอง เพราะขาดการเรียนรู้ทางการเมือง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองท้องถิ่นแบบสู่ชาติ จากความรู้ความสนใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และไม่มีการแสดงออกเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน ฉะนั้นปัญหาสำคัญในการจะเข้ามาหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในขณะนี้จึงไม่ใช่อยู่ที่รูปแบบเป็นมูลเหตุสำคัญ หากอยู่ที่ตัวประชาชนเอง เพราะแม้รูปแบบการปกครองจะดี กฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง แต่หากประชาชนเฉยเมยไม่สนใจหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจที่จะนำตนเองไปมีส่วนร่วมแล้ว โอกาสที่กฎหมายเปิดช่องให้มันจะไม่มีผลหมายอะไรสำหรับประชาชน การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแต่เพียงในรูป (Form) หรือในนามเท่านั้น แต่ในพฤติกรรมที่แท้จริงแล้วประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย (Form without Content)

การที่ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปกครองตนเองนี้ จากการศึกษากรณีสู่ชาติล่าสุดที่ไฮสพบว่า ความไม่เข้าใจต่อการปกครองตนเองนั้น เกิดจากความเคยชินต่อการปกครองระบบดั้งเดิมและความไม่เคยชินต่อรูปแบบการปกครองแบบสู่ชาติที่รัฐบาลนิยมนี้ให้เป็นประการสำคัญ กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจถึงสิทธิของตนในลักษณะที่เข้าใจว่ารัฐบาลเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองตนเสมือนหนึ่งบิดาที่จะคอยให้ ความคุ้มครองปกป้องการมีเบตาคาตอบุตร และเข้าใจหน้าที่ของตนในลักษณะที่เป็นการแสดงถึงการยอมรับอำนาจทางการปกครองมากกว่าที่จะเข้าใจว่าตนเป็นเจ้าของแห่งอำนาจ ประชาชนยังมีความผูกพันอยู่กับประเพณีการปกครองดั้งเดิมอยู่

มากพอสมควร จะเห็นได้จากกรณีที่ประชาชนมีทัศนคติต่อการแต่งตั้งดีกว่าการเลือกตั้งโดยให้ความไว้วางใจแก่ทางราชการว่ามีความสามารถเลือกบุคคลที่จะทำงานให้แก่ส่วนรวมได้ดีกว่าราษฎรเลือก นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ประชาชนถึงทัศนคติเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวม ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการปกครองหรือเรื่องทั้งหลายเกี่ยวกับการปกครองนั้นเป็นเรื่องของทางราชการไม่ใช่เรื่องของประชาชนคนธรรมดา และการให้ความเคารพผู้ใหญ่ การตั้งชื่อในความคิดค้นเดิมยังคงเป็นเรื่องสำคัญมากในหมู่ประชาชน จะเห็นได้จากจำนวน ๖๔.๖๖ % เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "คนสามัญธรรมดาเช่นเรา ย่อมไม่มีความรู้พอที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของสุขาภิบาลได้" ๘๖.๓๓ % เห็นด้วยกับสุภาษิตที่ว่า "เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด" และจำนวนถึง ๘๖.๖๗ % เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "การแข่งเรือแข่งแพนั้นแข่งใจ แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้"

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่ากรณีที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจต่อการปกครองตนเองและการปกครองแบบสุขาภิบาลนั้น เป็นเพราะประชาชนยังมีความเคยชินต่อประเพณีการปกครองดั้งเดิมหรือเคยชินต่อการที่จะเป็นผู้ "ถูกปกครอง" นั้นเอง

จากประเด็นปัญหาเรื่องสาเหตุประการสำคัญที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองแบบสุขาภิบาล ที่ผู้เขียนได้สรุปผลการศึกษาให้เห็นทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ตามที่ผู้เขียนได้ตั้งสมมติฐานไว้เพื่อเป็นการทดสอบในการศึกษาวิจัย เรื่องนี้จึงถูกมองเพียง ๒ ข้อ กล่าวคือ การที่ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาลนั้น

๑. เกิดจากเหตุผลใหญ่คือความไม่รู้ไม่เข้าใจในการปกครองตนเองของประชาชนเป็นประการสำคัญที่สุด

๒. ความไม่รู้ไม่เข้าใจต่อการปกครองตนเองนั้น เกิดจากความเคยชินต่อการปกครองระบบดั้งเดิมและความไม่เคยชินต่อรูปการปกครองแบบสุขาภิบาลที่รัฐบาลหมิ่นยี่เยียด

๓. เกิดจากการจัดรูปแบบการปกครองแบบสุขาภิบาลในรูปลักษณะเท่าที่เป็นอยู่นั้น ไม่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองเท่าที่ควร

ปัญหาเรื่องรูปแบบความสมมติฐานข้อนี้เป็นอันตกไปเพราะไม่ได้รับการยืนยันจากข้อเท็จจริงว่าเป็น

ปัญหาที่สำคัญที่สุด กล่าวคือมิใช่เป็นมูลเหตุประการสำคัญที่ประชาชนจะเข้ามาหรือไม่เข้ามามีส่วน
 ร่วมในการปกครองแบบสุขาภิบาลในขณะนี้ เท่าที่ได้ศึกษามาแม้จะพบว่ากฎหมายยังไม่เปิดโอกาส
 ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควรก็ตาม แต่ในกรณีสุขาภิบาลทูตไฮอง การบริหารงานในระดับ
 นโยบายของสุขาภิบาลกรรมการสุขาภิบาลประเภทเลือกตั้งและประเภทกำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้เข้ามามี
 ส่วนร่วมในการประชุม ในการวางแผนกำเนินงาน จัดทำงบประมาณและออกข้อบังคับงบประมาณอัน
 เป็นกลไกสำคัญของการบริหารสุขาภิบาลเป็นไปโดยราบรื่นและมีแนวโน้มไปในทางที่มีระดับสูงขึ้น
 ซึ่งถ้าจะดูความเจตนาของกฎหมายที่เพียงแต่จะให้ประชาชนที่ได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการสุขาภิ
 บาลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชนแล้ว จะเห็นได้ว่าการ
 บริหารงานของสุขาภิบาลทูตไฮอง เป็นไปอย่างเจตนาของกฎหมายโดยสมบูรณ์ ปัญหาเรื่องรูป
 แบบของสุขาภิบาลยังไม่ ีเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน สาเหตุประการ
 สำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลคือประชาชนยังไม่พร้อม ประชาชนยังไม่เข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ของตนที่จะเข้ามามีส่วน
 ร่วมในกิจการสุขาภิบาล ว่าควรจะทำเป็นกรณีใด และโอกาสไหน เมื่อข้อเท็จจริงเป็น
 คังนี้ แมจะแกกฎหมายเปิดโอกาสให้ก็ยังคงหวัง ักยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่อย่าง
 ไรก็ตามผู้เขียนไม่ได้หมายความว่าในทางปฏิบัติจะไม่มี ความจำเป็นที่จะแก้ไขรูปแบบเสียเลย หาก
 แยกความจำเป็นนั้นจะค่อยเป็นค่อยไปในสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หลังจากที่
 ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปกครองตนเองขึ้นบ้างแล้ว

ขอเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบ
 สุขาภิบาลที่สุขาภิบาลทูตไฮอง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้พบมูลเหตุที่ประชาชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
 ปกครองนั้นเนื่องมาจากความไม่รู้ไม่เข้าใจและความไม่สนใจของประชาชนเป็นประการสำคัญ ส่วน
 เรื่องรูปแบบนั้นมิใช่เป็นสาเหตุประการสำคัญแต่อย่างใด ปัญหาอันดับแรกสุดจึงอยู่ที่การพัฒนาความ
 รู้ความเข้าใจทางกานการ เมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนก่อน และหาวิธีการ
 การที่ทำให้ประชาชนสนใจหรือเลื่อมใสศรัทธาในกิจการสุขาภิบาล แล้วจึงจะพิจารณาแก้ไขรูปแบบ
 ให้สอดคล้องหรือเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน มาตราการที่ควรแก้ไขปรับปรุงก็คือ

๑. ควรรับเรื่องวางโครงการพัฒนาพลเมืองในเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความรู้สึกความเข้าใจในการปกครองตนเองแก่ประชาชน และเพื่อปลุกปลอบความเคยชินของระบบการปกครองดั้งเดิม เพราะประชาชนในเขตสุขาภิบาลส่วนมากไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงแนวความคิดและบทบาทของตนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาล และความสำคัญของการปกครองตนเองโดยประชาชน จำเป็นจะต้องฝึกอบรมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงแนวความคิดและบทบาทของประชาชนในการเข้ามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการปกครองท้องถิ่น มาตรการที่ควรกำหนดไว้ในโครงการได้แก่

๑.๑ การพัฒนาพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย ในปัจจุบันไม่มีโครงการอยู่แต่โครงการหนึ่งซึ่งรัฐบาลกำลังดำเนินการอยู่ และผู้เขียนเห็นว่ามีความสอดคล้องกับการที่จะแก้ไขปัญหาคือความรู้ไม่เข้าใจและตระหนักในคุณค่าของการปกครองระบบอบประชาธิปไตยของประชาชน คือโครงการพัฒนาพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย จึงควรจะได้พิจารณาว่าโครงการดังกล่าวกำลังดำเนินการกับประชาชนในเขตสุขาภิบาลอย่างจริงจังด้วย

๑.๒ ควรมีโครงการส่งเสริมความเข้าใจการปกครองในระบบอบประชาธิปไตย โดยการชี้แจงส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจกระบวนการปกครองและการบริหารงานของสุขาภิบาลอย่างเปิดเผย เช่นชี้แจงว่าการออกข้อบังคับสุขาภิบาล การประชุมคณะกรรมการสุขาภิบาลทำอย่างไร มีการพิจารณาเสนอข้อปรึกษา มีการอภิปราย มีการซักถาม มีการแปรญัตติ และมีการใช้ข้อบังคับสุขาภิบาลนั้นอย่างไร การลงโทษทำอย่างไรจึงจะถูกกองตามกระบวนการ คือให้ปกครองโดยกฎหมายไม่ใช่ปกครองโดยนโยบายของบุคคลหรือคณะบุคคล

๑.๓ การฝึกอบรมประชาชน โดยนำเทคนิคของการพัฒนาชุมชน (Community Development Techniques) เข้ามาใช้ โดยให้มีโครงการส่งเสริมให้ประชาชนช่วยตนเองและเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารโครงการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยใช้วิธีการแบบประชาธิปไตยในการวินิจฉัยตัดสินปัญหาต่าง ๆ กระตุ้นให้ประชาชนกระตือรือร้นที่จะใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการปกครอง เข้ามีส่วนได้ส่วนเสียและรักษาผลประโยชน์ของชุมชนและกลุ่มของตน

๑.๔ ในการบริหารงานสุขาภิบาลจะต้องสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นหรือประชาชนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรจัดให้มีบริการหาหรือแนะนำแก่ประชาชนที่ใหม่

นั้น นับว่าเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญที่สุดของการที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ความจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการในห้องถักการเพิ่มผลประโยชน์ผูกพันกับประชาชนอย่างใกล้ชิด และมีความสำคัญในสายตาของประชาชน จึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาแก้ไขอย่างจริงจัง มาตรการที่เพิ่มผลประโยชน์อาจทำได้จากการเพิ่มภาษีอากร และเพิ่มกิจการที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะหน้าที่ของสุขาภิบาลที่กฎหมายกำหนดไว้เดิมถึง ๑๐ ประการ แต่ก็จควรยกขึ้นหน้ารับสภาของสุขาภิบาลและเป็นหัวใจคือในหมู่ประชาชนนั้นคงมีเพียงหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของถนนหนทางหรือการเก็บขยะมูลฝอยเท่านั้น ส่วนหน้าที่อื่น ๆ เช่น การบำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎรซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปากท้องของราษฎร สุขาภิบาลให้ความสนใจน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย สุขาภิบาลจึงควรเพิ่มกิจการรวมทั้งเกี่ยวกับด้านนี้ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อถึงความสนใจของประชาชนและให้ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

เท่าที่ไปศึกษาขอเท็จจริงและวิเคราะห์ปัญหาคลังโลกตามมาแล้วตั้งแต่คน พวจะสรุปผลของการศึกษาเรื่องนี้ไปความประชาชนยังไม่เข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ของตนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสุขาภิบาลว่าควรจะเป็นการใดในลักษณะใด และโอกาสใหม่ ประชาชนไม่ทราบว่าจะสุขาภิบาลคืออะไร มีหน้าที่อย่างไรบ้าง คนเองจะได้รับการประโยชน์มากน้อยแค่ไหน และเคยชินอยู่กับระบบการปกครองดั้งเดิมหรือเคยชินต่อการที่จะเป็นผู้ "ถูกปกครอง" ปัญหาที่ประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองแบบสุขาภิบาลจึงมีมูลเหตุใหญ่มาจากความไม่รู้ไม่เข้าใจในการปกครองตนเองของประชาชน เป็นประการสำคัญที่สุด การที่จะให้ห้องถักการสุขาภิบาลเป็นองค์การปกครองท้องถิ่นโดยสมบูรณ์ ปัญหาสำคัญอันดับแรกสุดจึงอยู่ที่การแก้ไขตัวประชาชนก่อนแล้วจึงค่อยพิจารณาแก้ไขรูปแบบของสุขาภิบาลตามมา

ในท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอแนะนำแนวความคิดซึ่งผู้เขียนใช้เพื่อชักชวนการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ว่า ประชาชนยอมยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ถ้าประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจว่า ตนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอะไร ประชาชนยอมรับที่จะเข้ามามีส่วนร่วมหากไม่มีความสะดวกหรือความคุ้นเคยมาก่อน ประชาชนยอมเพิกเฉยไม่มีความสนใจ หากว่าตนไม่มีส่วนได้เสียหรือ

ไม่เห็นความสำคัญในกิจการที่คนจะเข้าร่วม ดังนั้นเมื่อประสบผลสำเร็จจากสิ่งซึ่งความรู้ความเข้าใจ ประสิทธิภาพและความสนใจในการปกครองตนเองแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมจะเกิดขึ้นมาได้ แม้รูปแบบหรือกฎหมายจะเปิดโอกาสได้ก็ตาม.
